

LÊ ĐÌNH HIỀN

NHỮNG
LÁT CẮT MỎNG
CỦA GIÁO DỤC KHAI PHÓNG

NHỮNG SUY TƯ NHỎ VỀ
VIỆC HỌC VÀ CÁCH SỐNG

Alpha Books không bán sách, chúng tôi bán những kinh nghiệm và kiến thức kinh doanh, quản trị hàng đầu thế giới.

Alpha Books - Better Knowledge, Better Success

Mục lục

Lời mở đầu.....	13
Lời giới thiệu.....	14

PHẦN I. THAY ĐỔI CÁCH NHÌN – TRỤC GỐC CỦA KHAI PHÓNG

❖ Giáo dục không tạo ra con người.....	17
❖ Giáo dục không phải hệ thống.....	18
❖ Giáo dục không phải đường thẳng.....	19
❖ Khi giáo dục quên mất con người.....	20
❖ Con người không phải dự án.....	21
❖ Không phải điều gì cũng đo được.....	22
❖ Giáo dục cần chậm hơn nỗi sợ.....	23
❖ Thành tích không phải là trung tâm.....	24
❖ Giáo dục không đi nhanh hơn con người.....	25
❖ Khi giáo dục bị rút gọn thành con số.....	26
❖ Nhân cách không đi theo tiến độ.....	27
❖ Điều quan trọng nhất không nằm trong chương trình..	28
❖ Giáo dục là chuyện của đời sống.....	29
❖ Khi đổi mới làm con người mệt hơn.....	30
❖ Giáo dục không phải để hoàn hảo.....	31
❖ Khi giáo dục bị hiểu sai là cải tiến.....	32
❖ Học không phải để chạy kịp.....	33

❖ Khi tốc độ trở thành áp lực.....	34
❖ Giáo dục không kết thúc ở kết quả.....	35
❖ Học là chuyện dài hơi.....	36
❖ Giáo dục cần dừng lại để hiểu.....	37

PHẦN II. CON NGƯỜI VÀ SỰ LỚN LÊN

❖ Con người không lớn lên theo đường thẳng.....	40
❖ Trưởng thành không xảy ra trong một khoảnh khắc.....	41
❖ Có những điều không thể học nhanh.....	42
❖ Khi việc học cần được chờ đợi.....	43
❖ Chậm không đồng nghĩa với kém.....	44
❖ Khi người học chưa sẵn sàng.....	45
❖ Sai không phải là thất bại.....	46
❖ Khi người học cần được bảo vệ.....	47
❖ Nghi ngờ bản thân đến rất lặng.....	48
❖ Khi người học bắt đầu tự chịu trách nhiệm.....	49
❖ Lớn lên là học chịu trách nhiệm.....	50
❖ Khi việc học trở thành gánh nặng.....	51
❖ Không phải ai cũng đi cùng một nhịp.....	52
❖ Mỗi người có một con đường.....	53
❖ Học để sống tốt hơn hôm qua.....	54
❖ Khi người học cần được tin.....	55
❖ Học lại từ đầu không phải là lười.....	56
❖ Lớn lên không đồng nghĩa với giỏi hơn.....	57
❖ Khi sự chậm bị hiểu sai.....	58
❖ Khi con người chưa “xong”.....	59
❖ Trưởng thành là việc học cả đời.....	60

PHẦN III. NHÂN PHẨM – AN TOÀN – BÌNH AN

❖ Nhân phẩm mong manh trong lớp học	63
❖ Khi người học bị làm xấu hổ.....	64
❖ An toàn không đến từ kỷ luật.....	65
❖ Bình an nội tâm ảnh hưởng đến việc học	66
❖ Khi người học học trong sợ hãi.....	67
❖ Áp lực đến từ đâu?.....	68
❖ Học sinh cần được “thở”.....	69
❖ Khi sự so sánh làm con người co lại.....	70
❖ Khi người học không dám nói “em chưa hiểu”.....	71
❖ Khi người học cần được chờ.....	72
❖ Sai nhưng vẫn được tôn trọng.....	73
❖ Khi người học bị gán nhãn.....	74
❖ Không ai học tốt trong lo âu.....	75
❖ Khi lớp học không an toàn.....	76
❖ Giáo dục không dùng nỗi sợ.....	77
❖ Khi người học phải phòng thủ.....	78
❖ Một lời nói có thể làm tổn thương.....	79
❖ Khi im lặng không phải là bình yên.....	80
❖ Học không cần đánh đổi con người.....	81
❖ Khi sự tử tế bị xem nhẹ.....	82
❖ Bình an là điều kiện của học sâu	83
❖ Giữ nhân phẩm cho người học	84

PHẦN IV. LỚP HỌC – VIỆC HỌC – ĐỜI SỐNG HỌC

❖ Khi việc học cần ở lại trong đời sống	87
❖ Học sâu khác học nhiều.....	88

❖ Giữ nhịp học quan trọng hơn bút tốc.....	89
❖ Khi người học biết dừng lại.....	90
❖ Học không cần lúc nào cũng hằng hái.....	91
❖ Khi việc học cần được sắp xếp lại.....	92
❖ Học để làm được việc.....	93
❖ Học xong rồi để làm gì?.....	94
❖ Khi tri thức gặp đời sống thật.....	95
❖ Học nhiều nhưng không biết cách sống.....	96
❖ Khi hiểu biết chưa đủ.....	97
❖ Học để sống chứ không để hơn người.....	98
❖ Khi việc học bị dùng để so sánh.....	99
❖ Học vì tò mò khác học vì áp lực.....	100
❖ Khi động lực đến từ bên trong.....	101
❖ Học để hiểu mình hơn.....	102
❖ Học đều quan trọng hơn học dồn.....	103
❖ Học không kết thúc khi rời trường.....	104
❖ Học không có bảng điểm.....	105
❖ Học là chuyện cả đời.....	106

PHẦN V. NGƯỜI THẦY - NGƯỜI ĐỒNG HÀNH

❖ Người thầy không đứng trên người học.....	109
❖ Đồng hành không phải là làm thay.....	110
❖ Tin học trò đúng lúc.....	111
❖ Khi người lớn không vội kết luận.....	112
❖ Sự kiên nhẫn của người thầy.....	113
❖ Một lời xin lỗi đúng lúc.....	114
❖ Khi người lớn giữ được tử tế trong áp lực.....	115

❖ Người thầy cũng đang học	116
❖ Khi người lớn cần được nâng đỡ.....	117
❖ Môi trường quan trọng hơn lời dạy	118
❖ Khi lời nói không đi cùng hành động.....	119
❖ Người lớn đang dạy điều gì mỗi ngày?.....	120
❖ Khi người lớn lắng nghe.....	121
❖ Sự hiện diện quan trọng thế nào?.....	122
❖ Khi người lớn sợ thay đổi.....	123
❖ Khi người lớn tự soi mình.....	124
❖ Trách nhiệm nâng đỡ không có bảng điểm	125
❖ Khi người lớn chọn ở lại.....	126
❖ Dạy học không phải trình diễn.....	127
❖ Thầy cô không cần hoàn hảo.....	128
❖ Dẫn dắt bằng niềm tin.....	129
❖ Người thầy giữ nhịp cho con người.....	130

PHẦN VI. GIA ĐÌNH – NỀN GIÁO DỤC ĐẦU TIÊN

❖ Phụ huynh cũng cần học cách chờ con.....	133
❖ Gia đình là nơi an toàn đầu tiên.....	134
❖ Sự bình tĩnh của gia đình.....	135
❖ Khi cha mẹ sốt ruột thay cho con.....	136
❖ Tin con khó hơn giám sát.....	137
❖ Khi gia đình và nhà trường cùng hướng	138
❖ Kỳ vọng của người lớn.....	139
❖ So sánh vô tình làm con chậm lại	140
❖ Khi cha mẹ cần tự soi.....	141
❖ Giữ ranh giới trong yêu thương	142

❖ Khi người lớn bảo vệ nhân phẩm con.....	143
❖ Khi con cần được bênh vực.....	144
❖ Nâng đỡ không phải bao bọc.....	145
❖ Gia đình là nơi an toàn đầu tiên.....	146
❖ Khi yêu thương đi kèm kiểm soát.....	147
❖ Khi cha mẹ học cùng con.....	148
❖ Môi trường sống dạy trẻ	149
❖ Gia đình không phải nơi hoàn hảo.....	150
❖ Khi con được sống thật.....	151
❖ Khi nhà là nơi được sai	152
❖ Bình an bắt đầu từ nhà.....	153
❖ Tin con để con lớn.....	154
❖ Gia đình là nền giáo dục.....	155

PHẦN VII. XÃ HỘI - TẬP THỂ - SỐNG CÙNG NHAU

❖ Tập thể vững khi mỗi người làm tròn phần mình.....	158
❖ Giữ lời trong tập thể	159
❖ Khi một người làm lỏng mắt xích	160
❖ Việc nhỏ của mình là việc lớn của người khác.....	161
❖ Biết lắng nghe người khác.....	162
❖ Bất đồng không đồng nghĩa phủ nhận.....	163
❖ Góp ý mà không làm tổn thương	164
❖ Khi tranh luận trở thành đối đầu	165
❖ Giữ tôn trọng khi không đồng ý.....	166
❖ Nhường nhịn đúng lúc.....	167
❖ Khi nhường nhịn thành chịu đựng.....	168
❖ Giữ ranh giới trong tập thể.....	169

❖ Nói “không” là một năng lực	170
❖ Tôn trọng bắt đầu từ tự trọng.....	171
❖ Sống cùng mà không đánh mất mình	172
❖ Tử tế trong cạnh tranh.....	173
❖ Học để sống cùng người khác	174
❖ Thành công ảnh hưởng đến người khác.....	175
❖ Phục vụ và đóng góp.....	176
❖ Giá trị của việc làm thầm lặng.....	177
❖ Cộng đồng cùng giáo dục.....	178
❖ Giáo dục là chuyện của cả xã hội.....	179

PHẦN VIII. LA BÀN KHAI PHÓNG – KHÔNG LẠC MÌNH

❖ Vũ trụ quan – thế giới quan – nhân sinh quan.....	182
❖ Khi người học tìm được la bàn bên trong	183
❖ Giáo dục giúp con người không lạc mình	184
❖ Hiểu biết đi cùng trách nhiệm.....	185
❖ Sống có lựa chọn	186
❖ Khi thành tích đi trước nhân cách.....	187
❖ Kiến thức không thay thế nhân cách.....	188
❖ Thành công có nhiều hình dạng	189
❖ Khi thành công trở thành áp lực.....	190
❖ Một cuộc đời không cần nổi bật.....	191
❖ Khi không đi theo số đông.....	192
❖ Sống đúng đã là thành công.....	193
❖ Học để không phản bội mình.....	194
❖ Khi con người cần học lại từ đầu	195
❖ Học để không “cũ” đi.....	196

❖ Giáo dục không kết thúc ở đây	197
❖ Giáo dục để sâu và ở lại	198
❖ Khi việc học trở thành cách sống	199
❖ Không ai học thay ai.....	200
❖ Học làm người.....	201
❖ Giữ lại điều căn bản	202
Lời kết	203
Từ những lát cắt đến một hành trình dài hơn	204

Lời mở đầu

*Vì sao cần nói lại về giáo dục –
và vì sao bằng những lát cắt mỏng*

Giáo dục đã được nói rất nhiều. Chương trình mới, phương pháp mới, khẩu hiệu mới liên tục xuất hiện. Nhưng nghịch lý là: càng nhấn mạnh kết quả, con người càng dễ bị bỏ quên.

Cuốn sách này không xây dựng một lý thuyết hoàn chỉnh, cũng không đưa ra một mô hình để áp dụng. Nó chọn một con đường khiêm tốn hơn của giáo dục khai phóng: nhìn giáo dục qua những lát cắt mỏng. Lát cắt của một khoảnh khắc trong lớp học, của một lần người lớn chọn ở lại, của một khoảng chờ, một sự chậm lại, hay một lựa chọn tử tế giữa lúc mệt mỏi. Những lát cắt ấy không bao quát toàn bộ bức tranh giáo dục. Nhưng chính vì mỏng, chúng cho phép ta nhìn gần hơn vào cách con người học, lớn lên và cách giáo dục đang diễn ra trong đời sống thật.

Giáo dục khai phóng ở đây không phải là học thuyết, mà là một tư thế sống: tôn trọng nhịp riêng, đặt nhân phẩm trước thành tích, và tin vào tiến trình lớn lên của con người. Cuốn sách không đưa ra câu trả lời cuối cùng. Nó chỉ mời người đọc dừng lại và tự hỏi: việc học này có đang giúp con người lớn lên hay không. Nếu những lát cắt này khiến chúng ta nhìn giáo dục nhẹ nhàng hơn và sâu hơn, thì như thế đã là đủ.

Lời giới thiệu

TS. ĐẶNG NGỌC TOÀN

Học giả danh dự, Đại học Western Sydney, Úc

Thành viên thường trực Ban điều hành INGSA Asia

Những lát cắt mỏng của giáo dục khai phóng không xây dựng một học thuyết hoàn chỉnh, mà mở ra một cách nhìn về giáo dục qua những lát cắt đời sống – nơi con người học hỏi, vấp ngã và trưởng thành trong hành trình sống.

Từ lớp học, gia đình đến không gian xã hội rộng hơn, cuốn sách đặt lại câu hỏi căn bản: giáo dục có đang giúp con người trưởng thành, hay bị thu hẹp trong những chỉ số định lượng? Trong tinh thần giáo dục khai phóng, tác giả nhấn mạnh rằng con người không phải một dự án cần hoàn thiện; sự trưởng thành không đi theo đường thẳng; và những giá trị cốt lõi của giáo dục không thể đo bằng con số.

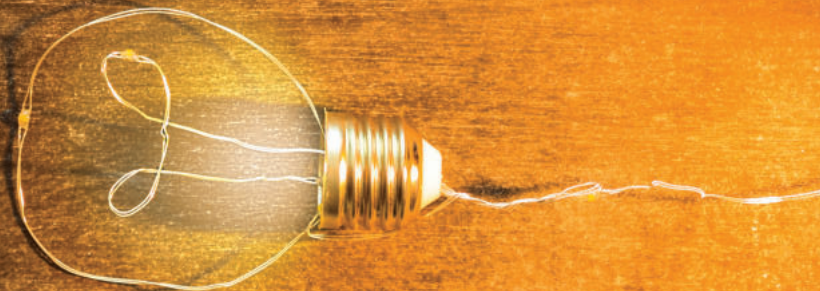
Không sa vào thuật ngữ, cuốn sách trở về với trải nghiệm gần gũi: cảm giác an toàn trong lớp học; quyền được sai mà vẫn được tôn trọng; nhịp phát triển riêng của mỗi người học; vai trò đồng hành của người thầy và gia đình. Những lát cắt ấy gợi mở việc học như một tiến trình sống động, gắn với đời sống con người.

“Khai phóng” ở đây không là khẩu hiệu, mà là một tư thế sống: đặt nhân phẩm trước thành tích và tin vào khả năng lớn lên của mỗi người. Trong bối cảnh giáo dục chịu nhiều áp lực thành tích, cuốn sách là một lời mời gọi chậm lại – để nhìn con người gần hơn và suy nghĩ lại về ý nghĩa đích thực của việc học.

PHẦN I

Thay đổi cách nhìn – trực gốc của khai phóng

Giáo dục bắt đầu từ cách ta nhìn con người

*Cách ta nhìn quyết định cách ta dạy và
cách ta lớn lên.*

Giáo dục không tạo ra con người

Giáo dục không tạo ra con người theo nghĩa nhào nặn hay lắp ghép. Con người không phải là sản phẩm để thiết kế, hoàn thiện hay tối ưu theo một bản vẽ có sẵn. Con người lớn lên từ bên trong, qua trải nghiệm, lựa chọn, sai sót và cách họ tự điều chỉnh mình trong đời sống.

Khi giáo dục mang tham vọng “tạo ra” con người, nó rất dễ trượt sang kiểm soát. Người học bị nhìn như một dự án cần hoàn thành, một tiến độ cần đạt, một kết quả cần chứng minh. Trong cách nhìn ấy, sự chậm chạp trở thành vấn đề, sai sót trở thành lỗi cần loại bỏ, và khác biệt trở thành thứ cần sửa.

Giáo dục khai phóng không đi theo hướng đó. Nó không tìm cách tạo ra một mẫu người lý tưởng, mà tạo điều kiện để mỗi con người tự hình thành. Vai trò của giáo dục không phải là làm thay, mà là mở không gian: không gian để người học thử, sai, hỏi, nghi ngờ và chịu trách nhiệm với chính lựa chọn của mình.

Giáo dục không tạo ra con người, nhưng tạo ra môi trường để con người lớn lên. Một môi trường đủ an toàn để không phải giả vờ. Đủ chậm để điều quan trọng kịp thấm. Và đủ tôn trọng để con người được là chính mình.

Khi giữ được điều đó, giáo dục không cần tạo ra ai cả. Con người sẽ tự lớn lên, theo cách bền vững nhất của họ.

Giáo dục không phải hệ thống

Giáo dục không phải là một hệ thống khép kín để vận hành cho trơn tru. Nó không chỉ là chương trình, quy trình, chỉ số hay bảng đo hiệu quả. Những thứ ấy có thể cần, nhưng nếu dừng lại ở đó, giáo dục rất dễ quên mất điều cốt lõi: con người đang sống và lớn lên bên trong hệ thống ấy.

Khi giáo dục bị nhìn như một hệ thống, người học dễ trở thành “đầu vào”, “đầu ra”, “đối tượng cần cải thiện”. Việc học được tối ưu cho sự đồng đều, cho tốc độ, cho kết quả dễ đo. Nhưng con người thì không vận hành như máy móc. Có người cần thời gian. Có người cần vòng lặp. Có người chỉ lớn lên khi được chờ đợi và tin cậy.

Giáo dục khai phóng không phủ nhận cấu trúc, nhưng không để cấu trúc thay thế con người. Nó đặt hệ thống phục vụ cho sự lớn lên, chứ không buộc con người phải vừa với hệ thống.

Giáo dục không phải hệ thống vì nó diễn ra trong quan hệ: giữa người với người, trong những khoảnh khắc rất nhỏ, rất thật. Khi còn giữ được con người ở trung tâm, hệ thống chỉ là phương tiện. Khi quên con người, dù hệ thống có hoàn hảo đến đâu, giáo dục cũng trở nên rỗng.